

Plusy a mínusy európskeho medzinárodného práva súkromného¹

Miroslav Slašťan

Právnická fakulta, Univerzita Komenského, Slovenská republika

Abstract in original language

Unifikácia a kodifikácia práva, rôznorodosť pojmov, Babylon posilnenej spolupráce, selektivita vzťahov k medzinárodnému a vnútroštátnemu právu, rôzna systematika a spracovanie právnej úpravy, precedenčný nárast a jeho výhody či skôr nevýhody, sú vybrané aktuálne otázky justičnej spolupráce v civilných veciach medzi členskými štátmi EÚ, analyzované v príspevku kriticky a cez optiku slovenskej reality.

Keywords in original language

Justičná spolupráca; civilné veci; Európska únia, Brusel Ia; Brusel IIa; judikatúra; Súdny dvor; posilnená spolupráca; medzinárodné zmluvy; nariadenia; právomoc.

Abstract

Partial codification and recodification, diversity of concepts, Babel of enhanced co-operation, selectivity of relations with international and national law, various systematic and processing of legal provisions, increase of case-law and its advantages or disadvantages, are selected current issues of judicial cooperation in civil matters between EU Member States, analyzed in this article critically and through the optics of Slovak reality.

Keywords

Judicial Cooperation; Civil Matters; European Union, Brussels Ia; Brussels IIa; Case-law; Court of Justice; Enhanced Cooperation; International Treaties; Regulation; Jurisdiction.

¹ Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

1 Úskalia vzniku európskeho medzinárodného práva súkromného

Kreovanie Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ², Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu³ a najmä Európskeho hospodárskeho spoločenstva⁴ so sebou prinieslo aj vznik nových právnych odvetví vrátane nahradenia množstva právnych predpisov členských štátov.

Prijímanie komunitárneho práva v oblasti medzinárodného práva súkromného členských štátov (dnes európske medzinárodné právo súkromné, ďalej aj „EMPS“) pôvodné zakladajúce zmluvy nepredpokladali. Jediným a nepresným právnym základom bolo ustanovenie čl. 220 ZEHS, podľa ktorého *„členské štáty začnú medzi sebou v prípade potreby rokovania s cieľom zabezpečiť pre svojich štátnych príslušníkov zjednodušenie predpisov upravujúcich vzájomné uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí a rozhodcovských nálezov“*. Rovnaké ustanovenie tiež vyzývalo zabezpečiť vzájomné uznávanie spoločností, zachovávanie právnej subjektivity v prípade premiestnenia sídla z jedného štátu do druhého a možnosť fúzií spoločností, ktoré sa spravujú právom rôznych členských štátov. Výsledkom rokovaní pritom mali byť medzinárodné zmluvy, ktorých vzťah ku komunitárnemu právu nebol celkom jasný.⁵

Naviac predpoklad prijatia medzinárodnej zmluvy ku vzájomnému uznávaniu a výkonu rozhodcovských nálezov sa prakticky ihneď pod vzniku EHS vyčerpal a síce úplne mimo nových európskych organizácií a komunitárneho práva. **Dohovor o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí z New Yorku** bol podpísaný dňa 10. júna 1958 aj zo strany všetkých šiestich pôvodných zakladajúcich členských štátov⁶, vrátane ďalších

² Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ z roku 1951, platná od 23. 7. 1952.

³ Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu z roku 1957, platná od 1. 1. 1958.

⁴ Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ZEHS) z roku 1957, platná od 1. 1. 1958, premenovaná Zmluvou o EÚ (Maastrichtskou zmluvou, ďalej len „ZEÚ“) na Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva (ZES) od 1. 11. 1993 a naposledy premenovaná Lisabonskou zmluvou platnou od 1. 12. 2009 na Zmluvu o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).

⁵ Podľa výslovného znenie právneho základu čl. 220 ZEHS prijaté medzinárodné zmluvy neboli výsledkom legislatívnej činnosti inštitúcií ES, teda nemohli byť prameňom komunitárneho práva.

⁶ Pozri DRLIČKOVÁ, K. *Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 79 a nasl.

vtedy nečlenských štátov.⁷ Na úrovni komunitárneho práva či členských štátov EHS vôbec, nemalo zmysel problematiku uznávania rozhodcovských rozhodnutí nijako duplicitne upravovať.⁸

Musíme však konštatovať, že ZEHS z roku 1958, ktorá zaviedla vnútorný trh a voľný pohyb tovaru, osôb, služieb, kapitálu, známeho tiež ako „štyri slobody“, predpokladala tiež zaviesť voľný pohyb súdnych a rozhodcovských rozhodnutí (ich uznávanie a výkon kdekoľvek v EHS, teda de facto voľný pohyb exekučných titulov). Táto piata sloboda sa postupne ukázala ako kľúčový prvok na posilnenie cezhraničnej vymáhateľnosti práva a predpoklad efektívneho uplatňovania **základných štyroch slobôd** vôbec.

Nakoniec až po dekáde⁹ dochádza k uzatvoreniu **(Bruselského) Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach**, v zmysle čl. 220 ZEHS, ktorý nadobúda platnosť až od 1. 2. 1973.¹⁰ Bruselský dohovor sa nakoniec stáva de facto prameňom komunitárneho práva, nakoľko ešte pred jeho platnosťou členské štáty uzatvárajú **Protokol o výklade Bruselského dohovoru Súdnym dvorom Európskych spoločenstiev**.¹¹ Súdny dvor ako inštitúcia Európskych spoločenstiev sa ujíma svojich právomocí a aplikuje Bruselský dohovor podľa výkladových metód komunitárneho práva.

Pôsobnosť Bruselského dohovoru viac-menej pokrývala vtedajšiu predstavu oblasti vnútorného trhu a fungovania štyroch slobôd, najmä hospodárskej (komerčnej) výmene tovarov, kapitálu, služieb a čiastočne aj pohybu osôb (do vecnej pôsobnosti dohovoru spadalo napríklad aj výživné).

Na rozdiel od splnomocnenia čl. 220 ZEHS však Bruselský dohovor upravuje aj **medzinárodnú právomoc súdov členských štátov**, nielen oblasť

⁷ Aj ČSR podpísala Dohovor v ten istý deň a tento nadobudol účinnosť dňa 10. 10. 1959 (pozri vyhlášku 74/1959 Zb. zo 6. 11. 1959).

⁸ Napriek tomu uznávanie rozhodcovských rozhodnutí v kontexte práva EÚ tvorilo naďalej otvorenú otázku. Viac: KYSELOVSKÁ, T. Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In: *Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings*. 1. vyd. Brno: Brno: Masaryk University, 2009, s. 1764 a nasl.

⁹ Expertná komisia na jeho prípravu začala pracovať už v roku 1960.

¹⁰ Postupne zmenený a doplnený dohovormi o pristúpení nových členských štátov k tomuto dohovoru (Ú. v. ES L 299, 31. 12. 1972, s. 32, Ú. v. ES L 304, 30. 10. 1978, s. 1, Ú. v. ES L 388, 31. 12. 1982, s. 1, Ú. v. ES L 285, 3. 10. 1989, s. 1, Ú. v. ES C 15, 15. 1. 1997, s. 1. Text úplného znenia pozri v Ú. v. ES C 27, 26. 1. 1998, s. 1).

¹¹ Tento Protokol bol odpísaný v Luxemburgu 3. júna 1971 a účinnosť nadobudol spolu s Dohovorom v rovnaký deň (1. 2. 1973).

uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí, čo výslovne nezdôvodňuje ani Jenardova správa.¹²

Tento postup má iste svoje ľudskoprávne ratio spočívajúce v stanovení základného(prvotného), predvídateľného a ktorýmkoľvek súdom ihneď overiteľného predpokladu pre uznanie/výkon cudzieho súdneho rozhodnutia – dodržanie **práva na zákonného sudcu v cezhraničnom súdnom spore**, teda najskôr práva na sudcu z konkrétneho štátu (nielen konkrétneho súdu a sudcu v tomto štáte). Logickým predpokladom pre uznávacie konanie je tak stanovenie spoločných pravidiel a hodnôt pre dodržanie práva na zákonného sudcu, ako *conditio sine qua non* pre extra teritoriálne rozšírenie účinkov takéhoto súdneho rozhodnutia.

Druhým legislatívnym krokom bolo prijatie **(Rímskeho) Dohovor o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky** z 19. 6. 1980¹³, ktorý nadobudol platnosť až 1. 4. 1991.¹⁴ Dohovor v krátkej preambule neuvádza svoj právny základ a odkazuje na „*snahu pokračovať v oblasti medzinárodného práva súkromného v práci na harmonizácii práva, ktorá sa začala v rámci Spoločenstva, predovšetkým v oblasti právomoci súdov a výkonu rozsudkov*“.

O desať rokov neskôr článok 220 ZEHS nestačil ani pri uzatvorení **(Lugánskeho) Dohovoru o právomoci a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach**,¹⁵ ktorý nadobudol platnosť 1. januára 1992 a tradične sa označuje ako „paralelný dohovor“¹⁶ k Bruselskému dohovoru, in concreto rozšírenie spoločných pravidiel určovania právomoci, uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí aj na niektoré členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu (Nórsko, Island, Švajčiarsko, Švédsko, Rakúsko, Fínsko)¹⁷. Spätosť Európskych spoločenstiev

¹² Správa Paula Jenarda o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, uverejnená v Ú.v. 1979, C 59/1, považovaná za „dôvodovú správu“ k tomuto dohovoru.

¹³ Ú.v. L 266, 9. 10. 1980, s. 1–19.

¹⁴ Dohovor sa uplatňoval od 1. augusta 2006 aj v SR (Ú.v. EÚ C 169, 8. 7. 2005, s. 10).

¹⁵ Ú.v. ES 1988, L 319, 25. 11. 1988.

¹⁶ Pozri Správu P. Jenarda a G. Mollera o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16. 9. 1988, uverejnená v Ú.v. 1990, C 189/57.

¹⁷ Takmer dve tretiny obchodnej výmeny štátov EZVO sa po jeho vzniku týkalo členských štátov Európskych spoločenstiev. V rokoch 1972–1973 členské štáty EZVO so štátmi Európskych spoločenstiev uzatvárajú dvojstranné zmluvy o voľnom obchode.

a Európskeho združenia voľného obchodu sa nevyhnutne prejavila analogicky ako v EHS samotných, aj v potrebe spoločných pravidiel v oblasti uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí.

Napriek existencii troch dohovorov, ktoré boli prameňom komunitárneho práva *sui generis* a objavení potreby harmonizovať MPS členských štátov ES a EZVO, nepriniesla žiadnu ďalšiu pozitívnu zmenu ani podstatná novelizácia primárneho práva Jednotným európskym aktom (JEA)¹⁸ a neskôr Maastrichtskou zmluvou.¹⁹

Zmluva o EÚ (ZEÚ) totiž nakoniec neúspešne zdvojila právny základ EMPS aj do tejto zmluvy, mimo komunitárneho práva (mimo ZES). Tretí pilier EÚ v čl. K.1 zakotvil aj samostatnú „*súdnú spoluprácu v občianskych veciach*“, pričom podľa čl. K.3 písm. a) a b) bola Rada ako inštitúcia EÚ oprávnená „*zaujímať spoločnú pozíciu a vhodnou formou a postupom podporovať akúkoľvek spoluprácu...*“ resp. „*prijímať spoločné postupy*“, čo znamenalo nakoniec len bezzubé deklarácie. Článok K.3 písm. c) tak len odkázal na jestvujúcu možnosť a rešpektujúc článok 220 ZES, vypracovať zo strany Rady dohovory, ktoré „*odporúč čenským štátom na prijatie v súlade s ich ústavnými predpismi*“. Na základe článku K.3 ZEÚ, resp. skôr 220 ZES tak boli schválené v rokoch 1995 až 1998 ďalšie tri dohovy, ktoré pre zdĺhavé ratifikácie nikdy nenadobudli platnosť.²⁰

Ak teda mal JEA vytvoriť priestor pre dokončenie vnútorného trhu²¹, úlohou ZEÚ bola jeho politizácia a rozšírenie jeho dosahu na ďalšie oblasti spolupráce členských štátov aj v ne hospodárskych oblastiach. Oblasť európskeho medzinárodného práva súkromného, ktorá bola potrebná primárne na hospodárske oblasti fungovania vnútorného trhu, tak ďalej ostala bez adekvátnej právneho základu.

Až prijatie Amsterdamskej zmluvy²² vyriešilo situáciu jednoznačnou komunitarizáciou právneho základu MPS členských štátov, keď justičná spolupráca

¹⁸ Podpísaný v dňoch 17. 2. a 28. 2. 1986 a platný od 1. 7. 1987.

¹⁹ (Maastrichtská) Zmluva o EÚ bola podpísaná 7. 2. 1992.

²⁰ Dohovor o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností vo veciach občianskych a obchodných, Dohovor o právomoci, uznaní a výkonu rozhodnutí vo veciach manželských (Dohovor Brusel II) a Dohovor o konaniach o nesolventnosti. Pozri: Siman, M.: Európske úpadkové právo. In: *Obchodné právo*, 2005, roč. 6, č. 1–2, s. 128.

²¹ JEA zakotvil povinnosť EHS „*prijat' opatrenia s cieľom postupne vytvárať vnútorný trh v priebehu obdobia, ktoré sa končí 31. decembra 1992*“ (nový čl. 8a ZEHS).

²² Podpísaná dňa 2. 10. 1997 a platná od 1. 5. 1999.

v civilných veciach bola vyňatá z tretieho piliera EÚ²³ a nové ustanovenie článku 65 ZES umožnilo ďalej už prijímať záväzné akty sekundárneho práva (najmä nariadenia a smernice), teda „*potrebné pre správne fungovanie vnútorného trhu, zahŕňajúce zlepšenie a zjednodušenie*:

- a) *systému cezhraničného doručovania súdnych a mimosúdnych dokumentov;*
- b) *spolupráce pri získavaní dôkazov;*
- c) *uznávanie a výkon rozhodnutí v občianskoprávných a obchodných veciach, vrátane rozhodnutí v mimosúdne riešených veciach;*
- d) *podporu zlučiteľnosti pravidiel uplatniteľných v členských štátoch týkajúcich sa kolíznych noriem a sporov o príslušnosť;*
- e) *odstraňovanie prekážok riadneho fungovania občianskoprávneho konania, ak je to nutné, podporovaním zlučiteľnosti pravidiel občianskeho súdneho konania uplatniteľného v členských štátoch.“*

Len rok od nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy sú prijímané prvé tri kľúčové nariadenia:

1. nariadenie Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. 5. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom – tzv. nariadenie Brusel II,
2. nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. 5. 2000 o úpadkovom konaní a
3. nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. 12. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach – tzv. nariadenie Brusel I (nahradzajúce Bruselský dohovor s výnimkou pre Dánsko).

Nakoniec posledná revízia primárneho práva zavedená Lisabonskou zmluvou z roku 2007²⁴ upravila právny základ európskeho medzinárodného práva súkromného značne rozpačito. Síce výslovne formuluje na úrovni normy najvyššej právnej sily zásadu vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí (čl. 81 ods. 1 ZFEÚ), oslabuje kontext prijímaných opatrení vo väzbe na fungovanie vnútorného trhu, ruší obmedzenie prístupu

²³ Tretí pilier EÚ, zakotvený ZEÚ, sa premenoval na „*polícajnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach*“.

²⁴ Lisabonská zmluva nadobudla platnosť dňa 1. 12. 2009.

k prejudiciálnemu konaniu pre prvostupňové súdy²⁵ a skôr obrazne rozširuje oblasť možných opatrení o alternatívne metódy riešenia sporov a podporu vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov v oblasti EMPS (čo sa fakticky deje aj bez tohto splnomocnenia dávno pred prijatím Lisabonskej zmluvy). Jasným krokom späť je však zavedenie dvoch legislatívnych postupov v oblasti EMPS:

1. mimoriadny legislatívny postup na opatrenia týkajúce sa **rodinného práva**, ktoré majú cezhraničné dôsledky (jednomyseľnosť Rady po porade s Európskym parlamentom) a
2. riadny legislatívny postup na všetky ostatné opatrenia týkajúce sa EMPS.

Ako uvedenie ďalej, výsledkom bude nemožnosť pokračovať v harmonizácii noriem EMPS naprieč všetkými členskými štátmi (mimo Dánska, Spojeného kráľovstva a Írska) v oblasti rodinného práva, vrátane Slovenskej republiky.²⁶

2 Unifikácia, kodifikácia a pojmológia európskeho medzinárodného práva súkromného

Medzinárodné právo súkromné Slovenskej republiky je vystavené značnej **unifikácii** noriem najmä v oblasti kolíznej a procesnej úpravy.²⁷ Tá od vstupu SR do Európskej únie v roku 2004 už menej súvisí s unifikáciou týchto noriem v rámci **Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného**.

Unifikácia EMPS znamená nahradenie vnútroštátnej právnej úpravy normami Európskej únie, ktoré majú nielen prednosť pred normami členských štátov, nahrádzujú nimi uzatvorené vzájomné bilaterálne medzinárodné zmluvy, ale rozširujú svoju pôsobnosť aj na všetky (najmä mimoúnieové) právne vzťahy a situácie s cudzím prvkom.²⁸

²⁵ Porovnaj čl. 68 ZES v znení Amsterdamskej zmluvy.

²⁶ K postoju Slovenskej republiky k nariadeniu Rím III pozri bližšie BURDOVÁ, K. Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a Slovenská republika. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 157–167.

²⁷ Pozri analogicky v ČR: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ, T. KYSELOVSKÁ a J. VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 69.

²⁸ Príkladom nech je použitie dohody o prorogácii – právomoci súdu SR podľa čl. 25, alebo určenie právomoci súdu SR v konaniach o vecné práva k nehnuteľnostiam podľa čl. 23 nariadenia Brusel I rec.

Najviac oblasť medzinárodného práva súkromného predstavuje *právne odvetvie*, ktoré sa teší významnej miere **kodifikácie**²⁹, ktorá je vlastná členským štátom EÚ, Slovenskú republiku nevynímajúc. Je snáď logická otázka, prečo v prostredí kodifikovaných noriem MPS a ich následnej unifikácii na úrovni EÚ, neexistuje jediný úniový právny predpis?³⁰

Kodifikácia EMPS by tak mala zahŕňať snahu o riešenie jedného alebo podobných právnych inštitútov jediným aktom EÚ, najmä nariadením. Táto mala optimistické vyhliadky prijatím Bruselského dohovoru, ktorý upravený celú oblasť civilných vecí, s výnimkou osobného štatútu, dedičských vecí, majetkových vecí týkajúcich sa manželských vzťahov, insolvenčného a rozhodcovského konania (čl. 1). Takto stručné a jasné negatívne vymedzenie vecnej pôsobnosti (v rámci občianskych a obchodných vecí) už ďalej nenájdeme v žiadnom ďalšom predpise EÚ.

Nádej aspoň čiastočnej kodifikácie EMPS prakticky ihneď ukončil Rímsky dohovor, ktorý sa obmedzil na jednotnú úpravu kolíznej problematiky len vo veciach zmluvných záväzkových vzťahov.

Dnešná tendencia na poli EMPS je tak prejavom toho, čo by na úrovni vnútroštátnej právnej úpravy podliehalo neustálej kritike. Nastolený trend v EMPS je nutné označiť ako postupné oddeľovanie jednotlivých otázok MPS a inštitútov do samostatných predpisov EÚ, naviac prepojených s medzinárodnými zmluvami členských štátov a medzinárodnými zmluvami uzatvorenými EÚ. V tomto smere možno pozitívne vnímať jedine stanovisko Súdneho dvora 1/13 zo 14. októbra 2014, ktorý rozhodnutím, že ustanovenia nariadenia Brusel II vo veľkej časti pokrývajú konania, ktoré upravuje Haagsky dohovor z roku 1980, určil, že pravidlá Únie sa vzťahujú na celý tento dohovor. Teda aj pristúpenie tretieho štátu k Haagskemu dohovoru z roku 1980 patrí do výlučnej právomoci Únie, tzn. právomoc uzatvárať medzinárodné zmluvy v oblasti MPS je na strane členských štátov takmer vylúčená.

²⁹ Pozri aj ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 17 a nasl.

³⁰ Podobne aj HRNČÍŘÍKOVÁ, M. Unifikace obecné části mezinárodního práva soukromého – reálná výzva pro EU. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLÍČKOVÁ a J. VALDHANS. (eds). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 82.

Pravdaže následne sa natíska otázka, aký má zmysel účasť samotných členských štátov na viacerých prácach Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného, pričom niektorí dlhoroční zástupcovia z viacerých štátov označili situáciu po roku 2013 medzi členskými štátmi a EÚ na rokovaníach konferencie za napätú.³¹

Predpokladom úspešnej unifikácie noriem EMPS je precíznosť právnej úpravy danej aj používaním ustálených pojmov. EMPS napríklad nepozná jednotné vymedzenie cezhraničného/cudzieho prvku a viaceré pojmy v nariadeniach EMPS podliehajú dlhoročnej snahe o ustálený výklad zo strany Súdneho dvora.

Pojmológia EMPS nepatrí medzi bezproblémovú oblasť EMPS. Všeobecne právo EÚ ako celok vzniká v multilingválnom prostredí, takže podstatný je aj aspekt viacerých možných odlišných či protichodných jazykových znení tej istej normy EMPS. V tomto ohľade platí jasné a notoricky známe výkladové pravidlo Súdneho dvora, podľa ktorého sú vnútroštátne súdy povinné dodržať požiadavku jednotnej aplikácie a jednotnej interpretácie únievého práva, na základe ktorej je potrebné text únievého predpisu skúmať vo všetkých jeho úradných jazykových verziách a vziať do úvahy skutočný úmysel zákonodarcu a cieľ samotného predpisu.³² V prípade rozporu medzi rôznymi jazykovými zneniami textu právneho aktu EÚ, musí sa predmetné ustanovenie vykladať v závislosti od všeobecnej systematiky a účelu právneho predpisu, ktorého je súčasťou.³³

EMPS má z hľadiska používania a výkladu právnych pojmov ďalej odlišné postavenie v tom zmysle, že niektoré normy odkazujú na legálne definície pojmov vo vnútroštátnom práve³⁴, alebo odkazujú na normy medzinárodného práva, najmä už desaťročia platných a používaných medzinárodných zmlúv.

³¹ Nejasnú situáciu vidím napríklad v oblastiach, kde EÚ prijala nariadenie len v rámci posilnenej spolupráce, ktoré sa neuplatňuje na území viacerých členských štátov, vrátane Slovenskej republiky (napr. kolízna úprava rozvodu) a následne vzťah medzi zastupovaním záujmov EÚ a členských štátov v rámci Haagskej konferencie.

³² Rozsudok Súdneho dvora 1. 4. 2004, *Borgmann*, C-1/02, Zb. s. I-3219, odsek 25 alebo najmä rozsudok Súdneho dvora zo 6. 10. 1982, *Cilfit*, 283/81, Zb. s. 3415, odsek 18.

³³ Rozsudky Súdneho dvora z 27. októbra 1977, *Bouchereau*, 30/77, Zb. s. 1999, bod 14; zo 7. decembra 2000, *Taliano/Komisia*, C-482/98, Zb. s. I-10861, bod 49, a z 1. apríla 2004, *Borgmann*, C-1/02, Zb. s. I-3219, bod 25.

³⁴ Pozri čl. 62 ods. 1, pokiaľ ide o určenie „bydliska“ podľa práva *lex fori* a čl. 62 ods. 2, pokiaľ má strana sporu mať bydlisko v inom členskom štáte než kde sa nachádza konajúci súd.

3 Územná pôsobnosť európskeho medzinárodného práva súkromného a Babylon posilnenej spolupráce

Od platnosti Lisabonskej zmluvy je územná pôsobnosť primárneho práva EÚ rámcovo upravená článkom 52 Zmluvy o EÚ a ďalej článkami 349 a 355 ZFEÚ. Európska únia nedisponuje svojim vlastným územím, ale pri pôsobnosti úniového práva odkazuje na územie svojich členských štátov.³⁵ Územná pôsobnosť aj primárneho práva Únie je tak značne dynamická a dokonca nemusí vyžadovať zmenu zakladajúcich zmlúv.³⁶

Naviac je v súlade so zakladajúcimi zmluvami možné, aby ktorýkoľvek prameň práva Únie (najmä sekundárneho) nebol na území členského štátu záväzný. Aj samotné primárne právo pripúšťa trvalé derogácie niektorých svojich ustanovení na území napríklad **Dánska, Írska** alebo **Spojeného kráľovstva** na základe využitia tzv. *opt-out*, resp. *opt-in* doložky, ktorá musí byť výslovne uvedená v zakladajúcich zmluvách. Ako príklad možno uviesť viaceré ustanovenia práva Únie upravujúce hospodársku a menovú úniu, ktoré nie sú záväzné pre Spojené kráľovstvo a Dánsko v súlade s Protokolmi č. 15 a 16 pripojenými k zakladajúcim zmluvám.

Podobne na základe **Protokolu č. 21** sa Spojené kráľovstvo a Írsko nemusia podieľať na prijímaní sekundárneho práva v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti podľa hlavy V tretej časti ZFEÚ, pričom prijaté akty v tejto oblasti nie sú na ich území záväzné. Podobná výnimka je ustanovená pre Dánsko v súlade s **Protokolom č. 22**. Uvedené znamená, že EMPS nepočíta s pôsobnosťou nariadení v oblasti EMPS na území Dánska (kategoricke) a len potenciálne na území Spojeného kráľovstva a Írska. O rozhodnutiach Írska a Spojeného kráľovstva a následnom uplatňovaní nariadení sa dozvedáme v recitáloch jednotlivých nariadení. Tak napríklad recitál 45 **nariadenia Rím I**³⁷ oznamuje, že „v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o posta-

³⁵ SIMAN, M. a M. SLAŠŤAN. *Právo Európskej únie: inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou*. 1. vyd. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, 2012, s. 101.

³⁶ Príkladom môže byť rozšírenie pôsobnosti zmlúv na územie bývalej Nemeckej demokratickej republiky 3. 10. 1990 (Rada však prijala viacero prechodných opatrení v súvislosti s uplatňovaním sekundárneho práva na území bývalej NDR; pozri sériu nariadení uverejnených v Ú.v. L 353, 17. 12. 1990). Podobný scenár sa predpokladá aj v prípade znovuzjednotenia Cypru.

³⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú.v. L 177, 4. 7. 2008, s. 6 – 16.

vení Spojeného kráľovstva a Írska... sa Spojené kráľovstvo nezúčastňuje na prijatí tohto nariadenia, nie je ním viazané a nepodlieha jeho uplatňovaniu“.

Avšak mesiac od prijatia nariadenia Rím I si Spojené kráľovstvo svoju neúčast' na prijímaní a následnom uplatňovaní nariadenia rozmyslelo a oznámilo Komisii listom z 24. júla 2008 svoj zámer prijať nariadenie Rím I a zúčastňovať sa na ňom. Nariadenie Rím I sa následne uplatňuje od 17. decembra 2009 aj v Spojenom kráľovstve.³⁸

Tento postup Spojeného kráľovstva nebol ojedinelý a zopakoval sa napríklad aj pri prijímaní **nariadenia č. 4/2009** z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti.

Naviac Hlava IV Zmluvy o EÚ (čl. 20) umožňuje v rámci **posilnenej spolupráce** prijímať akty záväzné len pre niektoré členské štáty. Inštitút posilnenej spolupráce, ktorý zakotvila Amsterdamská zmluva, umožňuje členským štátom zaviesť medzi sebou užšiu spoluprácu a prijať akt v tých prípadoch, kedy nie je možné dosiahnuť jeho akceptáciu na základe všeobecných legislatívnych pravidiel (najmä v prípade vyžadovanej jednomyseľnosti počas schvaľovania). Je vždy otvorená pre všetky členské štáty (pozri čl. 20 ZEÚ, čl. 326 až 334 ZFEÚ). Rozhodnutie, ktorým sa povoľuje posilnená spolupráca, prijme Rada ako poslednú možnosť, keď sa zistí, že ciele takejto spolupráce nemôže Únia ako celok dosiahnuť v primeranom čase a za predpokladu, že sa na nej zúčastní najmenej deväť členských štátov.³⁹ Všetci členovia Rady sa môžu zúčastniť na jej rokovaníach, ale hlasovania sa zúčastňujú len členovia Rady zastupujúci členské štáty, ktoré sa zúčastňujú na posilnenej spolupráci.

Ako príklad možno uviesť prijaté nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku (nariadenie Rím III).⁴⁰ Opäť len z recitálu č. 6 sa dozvedáme, že „*Belgicko, Bulharsko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Rakúsko, Portugalsko, Rumunsko a Slovinsko predložili Komisii žiadosť, v ktorej uvádzajú, že majú v úmysle*

³⁸ Pozri Rozhodnutie Komisie z 22. decembra 2008 o žiadosti Spojeného kráľovstva prijať nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ, L 10, 15. 1. 2009.

³⁹ Rada sa uznáva v súlade s postupom ustanoveným v článku 329 ZFEÚ.

⁴⁰ Ú. v. EÚ L 343, 29. 12. 2010, s. 10 a nasl.

*nadviazať medzi sebou posilnenú spoluprácu v oblasti rozhodného práva v manželských veciach. Grécko vzalo 3. marca 2010 svoju žiadosť späť*⁴¹. Táto informácia z nariadenia Rím II však už dávno nie je aktuálna.

Občania EÚ následne nemajú veľa možností zistiť, že územná pôsobnosť nariadenia Rím III bola rozšírená rozhodnutiami Komisie č. 2012/714/EÚ⁴¹, č. 2014/39/EÚ⁴² a č. 2016/1366⁴³ o Litvu, Grécko a Estónsko. Babylon však pokračuje v osobitnej časovej pôsobnosti nariadenia Rím III pre každý uvedený členský štát s možnými výnimkami.

Následne otázka, na území ktorých členských štátov EÚ je nariadenie Rím III záväzné a uplatniteľné, je doslova každodenná a vyplýva z jednoduchého schvaľovacieho procesu, výsledok ktorého sa sudca či advokát dozvedá skôr náhodne, resp. pri operatívnom študovaní Úradného vestníka EÚ a nie napríklad zo záverečných ustanovení konsolidovaných znení nariadenia.

Podobný osud posilnenej spolupráce postihlo aj nariadenie Rady (EÚ) 2016/1103 z 24. júna 2016, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov.⁴⁴

4 Judikatúra Súdneho dvora, možnosti jej sledovania a predvídateľnosti

Špecifikom európskeho medzinárodného práva súkromného je jednotná záväzná interpretácia jeho noriem, teda jav, s ktorým sa v oblasti univerzálnej

⁴¹ Rozhodnutie z 21. novembra 2012, ktorým sa potvrdzuje účasť Litvy na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁴² Rozhodnutie z 27. januára 2014, ktorým sa potvrdzuje účasť Grécka na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁴³ Rozhodnutie z 10. augusta 2016, ktorým sa potvrdzuje účasť Estónska na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁴⁴ Relevantný na rozlúštenie územnej pôsobnosti nariadenia je recitál č. 11: Od decembra 2015 do februára 2016 adresovali Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Nemecko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Chorvátsko, Taliansko, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Slovinsko, Fínsko a Švédsko Komisii žiadosti, v ktorých uviedli, že chcú nadviazať posilnenú spoluprácu v oblasti majetkových pomerov medzinárodných párov, a to najmä pokiaľ ide o právomoc, rozhodné právo, uznávanie a výkon rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov a právomoc, rozhodné právo, uznávanie a výkon rozhodnutí vo veciach majetkových dôsledkov registrovaných partnerstiev, a požiadali Komisiu, aby predložila Rade návrh na tento účel. Cyprus v liste adresovanom Komisii v marci 2016 vyjadril svoje želanie nadviazať posilnenú spoluprácu; Cyprus toto želanie znovu zdôraznil na rokovaní v Rade.

unifikácie nestretávame.⁴⁵ Judikatúra Súdneho dvora bola významná už pri základnom a pôvodnom prameni EMPS, ktorým bol Bruselský dohovor. Uviedli sme, že práve *Protokol o výklade Bruselského dohovoru Súdny dvorom Európskych spoločenstiev* umožnil Súdnemu dvoru rozhodovať v prejudiciálnom konaní o výklade Bruselského dohovoru a umožnil tak jeho „komunitarizáciu“ (pozri čl. 1 Protokolu).

Možnosť podať prejudiciálnu otázku k výkladu Bruselského dohovoru však bola obmedzená pre odvolacie súdy a najvyššie súdy členských štátov. Prvé otázky tak prichádzajú z Belgicka a Holandska v roku 1976.⁴⁶ Celkovo ich do takmer úplného nahradenia Bruselského dohovoru nariadením 44/2001 bolo viac než 100, teda za obdobie možného výkladu Dohovoru približne 5 otázok ročne.

V tejto situácii nebolo ťažké nové rozhodnutia Súdneho dvora priebežne naštudovať a „stráviť“, ku takmer všetkým bola príležitosť aj čas diskutovať a podrobne ich skúmať.

Amsterdamská zmluva zachovala obmedzenie pre prvostupňové súdy podávať prejudiciálne otázky k výkladu nariadení EMPS v osobitnom ustanovení čl. 68 ZES, ktorý bol *lex specialis* k čl. 234 ZES a prejudiciálnemu konaniu pred Súdny dvorom. Podľa Súdneho dvora samotného nie je prejudiciálna otázka položená súdom podľa čl. 68 ZES, proti ktorého rozhodnutiu je prípustný opravný prostriedok, prípustná (*Varbecq*, C-555/03), resp. prejudiciálne konanie môže začať až súd, ktorého rozhodnutie už nemôže byť napadnuté opravným prostriedkom, a to je vo všeobecnosti až najvyšší súd (*Lyckeskog*, C-99/00).

Lisabonská zmluva platná od 1. 12. 2009 obmedzenie prvostupňových súdov predkladať prejudiciálne otázky k nariadeniam v oblasti EMPS zrušila. Dokonca v zmysle bodu 31 rozsudku Súdneho dvora zo 17. 2. 2011 vo veci C-283/09, *Weryński*, má od 1. decembra 2009 Súdny dvor právomoc rozhodovať o návrhu na začatie prejudiciálneho konania, ktorý predložil súd, ktorého

⁴⁵ Pozri: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ, T. KYSELOVSKÁ a J. VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 71.

⁴⁶ Veci C-14/76, *De Bloos* a C-21/76, *Handelskwekerij Bier*.

rozhodnutia je možné napadnúť opravným prostriedkom podľa vnútroštátneho práva, aj keď bol návrh predložený pred uvedeným dátumom.⁴⁷

Za tejto situácie kľúčové nariadenie Brusel I za necelých 13 rokov bolo podrobené viac než 220-tim prejudiciálnym konaniam, pravdaže za situácie jeho územnej pôsobnosti v 24, resp. 26 členských štátoch, pričom od jeho účinnosti v roku 2002 do zrušenia obmedzenia pre prvostupňové súdy v roku 2009, bolo podaných približne 40 prejudiciálnych otázok zo stany súdov posledného stupňa. Toto číslo ešte nemusí byť konečné, nakoľko pred najvyššie súdy členských štátov ešte stále môžu doraziť veci, v ktorých bolo konanie začaté, resp. právomoc určená podľa nariadenia Brusel I (zatiaľ poslednú otázku položil 16. 10. 2017 francúzsky Cour de cassation).

Keďže je nutné zaručiť kontinuitu výkladu Súdneho dvora medzi Bruselským dohovorom a nariadením Brusel I⁴⁸, ako aj medzi nariadením Brusel I a revidovaným nariadením Brusel I bis⁴⁹, aktuálne by sudca mal ovládať viac než **300 rozhodnutí**, pričom napríklad len dešifrovanie spojenia „miesto zmluvného plnenia“ (kľúčový pre článok 7 a alternatívnu právomoc) je nutné naštudovať približne 100 rozsudkov Súdneho dvora.

Za tejto situácie vyvstáva otázka, či revidované nariadenie Brusel Ibis nemalo v tomto smere zohľadniť narastajúcu výkladovú neistotu súdov členských štátov, spojenú s ich zvýšenou (a nie vždy náležitou) potrebou iniciovať prejudiciálne konanie pred Súdny dvorom.

5 Záver

Vyššie uvedené pojednanie o viacerých aspektoch EMPS je vo väčšej miere kritikou jeho aktuálneho vývoja a to nielen od Lisabonskej zmluvy platnej od 1. 12. 2009.

⁴⁷ Podľa argumentácie Súdneho dvora v tomto rozhodnutí (bod 30): „Cieľ vytvoriť efektívnu spoluprácu medzi Súdny dvorom a vnútroštátnymi súdmi sledovaný článkom 267 ZFEÚ, ako aj zásada hospodárnosti konania hovoria v prospech toho, aby sa návrhy na začatie prejudiciálneho konania, ktoré podali súdy nižšieho stupňa v priebehu prechodného obdobia krátko predtým, ako Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti, a ktoré Súdny dvor prejednával až po vstupe tejto Zmluvy do platnosti, považovali za prípustné. Zamietnutie z dôvodu neprípustnosti by za daných podmienok totiž viedlo len k tomu, že vnútroštátny súd, ktorý medzitým nadobudol právo podať na Súdny dvor návrh na začatie prejudiciálneho konania, by opätovne podal nový návrh na začatie prejudiciálneho konania s tou istou otázkou, čím by došlo k nárastu procesných formalít a k zbytočnému predĺženiu doby trvania konania vo veci samej.“

⁴⁸ Pozri výslovne recitál č. 19 nariadenia č. 44/2001.

⁴⁹ Pozri výslovne recitál č. 34 nariadenia č. 1215/2012.

Medzinárodné právo súkromné prechádza v posledných desaťročiach turbulentným vývojom, ktorý by mal viesť k zefektívneniu právnej úpravy, odrážať vývoj v spoločnosti a naplňovať spravodlivé očakávania subjektov súkromných právnych vzťahov s cudzím prvkom. Súčasný stav úpravy však pripomína skôr právnu džungľu.⁵⁰

Tá je umocnená aj vzájomným prelínaním sa s množstvom medzinárodných zmlúv, ktorých zmluvnými stranami sú len niektoré členské štáty⁵¹, bilaterálnymi zmluvami medzi členskými štátmi, ktoré sa obsahovo prelínajú, ale naďalej používajú v konaniach a otázkach, ktoré nie sú upravené nariadeniami, a následne aj medzinárodnými zmluvami EÚ s rôznymi ďalšími výnimkami, takže vzťah práva EÚ a medzinárodných zmlúv v oblasti MPS predstavuje kult Aktov X.

Súhlasím aj s tvrdením Michala Malacku, že pre budúcnosť MPS vo svetle globalizácie, teda globalizácie právnej kultúry, je dôležitá koncepcia výsledného stavu⁵², teda označenia jasnej cesty, či sa EMPS, resp. MPS členských štátov EÚ bude uberať v rámci unifikovanej a kodifikovanej štruktúry, transparentnej a prehľadnej, prípadne aj hierarchicky usporiadanej, alebo bude pokračovaním súčasného vývoja a cesty fragmentácie.

Literature

BURDOVÁ, K. Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvoz a Slovenská republika. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017.

DRLIČKOVÁ, K. *Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 204 s. Edice S, řada teoretická Právnické fakulty MU, č. 443. ISBN 978-80-210-6419-5.

⁵⁰ HRNČÍŘÍKOVÁ, M. Unifikace obecné části mezinárodního práva soukromého – reálná výzva pro EU. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS. (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 78.

⁵¹ Například Haagský dohovor o práve použitelnom pre dopravné nehody, Dohovor o práve použitelnom pre zodpovednosť za výrobok a pod. Viac VALDHANS, J. *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 95 a nasl.

⁵² Pozri MALACKA, M. Kolizní metoda v kontextu globalizace a europeizace. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 149.

- HRNČIŘÍKOVÁ, M. *Unifikace obecné části mezinárodního práva soukromého – reálná výzva pro EU*. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017.
- JENARD, P. a G. MOLLER. *Správa k Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozhodkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16. 9. 1988, uverejnená v Ú.v. 1990, C 189/57*.
- KYSELOVSKÁ, T. Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In: *Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings*. 1. vyd. Brno: Brno: Masaryk University, 2009, 3014 s. ISBN 978-80-210-4990-1.
- MALACKA, M. Kolizní metoda v kontextu globalizace a europeizace. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017.
- ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
- ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80-210-8195-6.
- ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ, T. KYSELOVSKÁ a J. VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017.
- SIMAN, M. Európske úpadkové právo. In: *Obchodné právo*, 2005, roč. 6, č. 1–2.
- SIMAN, M. a M. SLAŠŤAN. *Právo Európskej únie: inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou*. 1. vyd. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, 2012.
- VALDHANS, J. *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 280 s. ISBN 978-80-7400-412-4.

Contact – e-mail

miroslav.slastan@flaw.uniba.sk